

I O A N N I S
R E N O D Æ I M E D.

PARIS. DE MATERIA MEDICA, COM-
POSITIONIBVS IN PHARMACOPOLIO PA-
randis & seruandis necessaria,

LIBRI TRES.

LIBER PRIMVS.

De plantis.

P R Æ F A T I O .

VNIVERSI compendium homo, viuentium perfectissi-
mus, diuinum animal, & corporū omnium μετεωρις natu-
ræ lege, seuissimis ac innumeris morbis, ἀπό τῆ ἐνέουτων, μικροβι-
σμος. Ex principiis enim generationis
humane nascitur infausta quædã labe, ex qua mor-
borum seges immensa sobolescit; nã seminalis hæredi-
tas non ex omni parte beata, sed iniuriis permultis, quæ
ad interitū necessario fatalē iter parant, obnoxia. Ex qualitatū siquidem
oppositarū, quibus cōstat corpus, dissidio, ex perenni, ac triplici ipsius ef-
fluuiō, excrementorū prouentu, prauo rerū non naturalium vsu, animi pa-
thematis, humidi primigenii iactura, & caloris extinctione natiui, qui
virtutis est finitæ, atq; vt agēs physicū repatiē agēdo, quotidie morimur.
Summus tamē Opifex, optimus rerū & cōditor & cōseruator, hominē vt
foueret, ac tueretur, totū repleuit terrarū orbē omni genere auxiliorū, ex
quib. ille nō modo victū & vestitū habet, sed adhuc auxilia multa, vt me-
dicamenta saluberrima, quorū grauitō fauore & virtute eximia suæ sani-
tati prospicit, & morbos futuros præpedit, vel iã factos felicissime pellit.

Auxilia illa sūnt stirpes, mineralia, animātia, ex quib. medica materies
sumitur, quā his trib. libris examinamus, nō quidē totā; laboris enim esset
immēsi, & forsā inutilis, sed eam tantū, quæ singulas cōpositiones in no-
stra Officina, seu Antidotario descriptas ingreditur. Qui integrā plantarū
historiā desiderauit, præter eruditissimā Dioscoridis lectionē, Ruellii, Ma-
thioli,

Moriendi
necessitas.

Ex quibus
sumitur
materia
medica.

thioli, Dodonei, Lobelii, Dalecampii & Clusu laboriosissimos commentarios poterit consulere. Qui de mineralibus & metallis prolixiorum textum postulat, adeat Georgium Agricolam; qui animalium historiam, legat *libros 9. Arist. de animal.* Conrad Gesnerum, & Edoard. Vuottonum, qui de ea materia doctissime scripserunt. Quæ enim breuiter nunc & dilucide sumus explicaturi, tum instituendo Pharmacopœo, tum instituendo Pharmacopolio sat esse putamus, cum ex his omnia medicamenta vsitatiora & præstantiora tam in rem præsentem, quam futuros vsus soleant parari.

Prioris libri dispositio.

In prima autem primi libri sectione, multa simul congeſſi adeo vulgaria, vt non solum in pharmacopoliis, sed singulorum ciuium ædibus ex parte maxima reperiantur, quorum tamen vsus in medicina tam frequens est, & necessarius, vt sine illis, vix medicinam aliquis faciat, aut medicamenta quædam recte paret, & feliciter exhibeat. Quid enim in communi medicamentorum vsu vsitatus aqua, vino, aceto, saccharo, melle, manna & floribus cordialibus? Quid frequentius celebratur quatuor emollientibus, quinque capillaribus, quinque radicibus aperitiuis, quatuor seminibus frigidis, totidem calidis, tam maioribus, quam minoribus: & aliis quibusdam in huius libri fronte descriptis.

Hæc igitur omnia in reliquorum classes minus apte referenda putauimus, cum ex vsu sint quotidiano, & illorum portio in area, alia in vestibulo pharmacopolorum proſtet, alia in cella vinaria, alia in popina, aut taberna posteriore conferuetur. In abaci vero capsulis anterioribus semina frigida, calidaque reponi solent, vt præsto sint perpetuo, eaque, dum vsus postulat, mox Pharmacopœus habeat præ manibus. Sic duximus æquum, de stirpibus aliquot, aut earum partibus inter se qualitatibus valde oppositis, sectione simul eadem, methodice tamen agere.

Ab aqua autem auspiciari visum est, vt quæ sit non modo communissima, sed utilissima, qua sine nec sumus, nec viuimus sani, aut ægroti cõualeſcimus. Ex ea, tanquã vulgarissima, vt obiter dicã, Christus imbecillitatis nostræ memor primum instituit sacramentum, quo lauit nos à protoparētis crimine, aliaque multa miracula fecit, quæ qui tantum physicus est, minime capit. Qualitates vero naturales & eximias, dum accurate perquirat, dignoscit, experitur, in omnibus diuinum cogitur mirari Conditoris opificium.

C A P. I.

De aqua.

AQUA diuersa ratione & elementum & alimentum dicta, non solum commune sobolis humanæ solacium est, sed animantium & vegetantium omnium subsidium,

quo nullum viuens carere potest. *Aristoteles c. 2. lib. 4. de gen. animal.* Degunt enim animantia multa absque ignis vsu, sine aqua nullum, & quæ sola virginem Hispanam diu vitales anas traxisse viri grauissimi produunt. [*Gal. Rhod. cap. 23. lib. 13.*] Melancholi-

Historia.

Alia historia.

Cholicum quendam vidit Albertus, qui septem hebdomadas ab omni pabulo abstulit, solo aque haustu diebus alternis sumpto, recreatus. Animalia multa non solum ex aqua generantur & nutriuntur, sed & plâte sine huius benigno appulsu nec fruticant, nec florescunt, sed exucae & aride cito tabescunt, vt contra, *lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum*, ait Propheta, *fructum suum dabit in tempore opportuno*: vnde forsitan prodit Hesiodi opinio, aquam omnibus elementis antiquiorem asserentis; cui assentitur Thales, eam rerum principium conitituentem vnicum: in quorum sententiam descendit Empedocles, qui omnia ex aqua fieri credit, & Hippon quidam apud Arist. *ca. 2. lib. 1. de anima*, animam vocauit aquam, vt Hippocrates principia vite aquam & ignem; sed per aquam ille semen, hic humidum radicale intellexit.

Psalm. 1.

Aqua & ignis vita principia. Aqua differentia. Aqua fontana melior.

Aqua porro, de qua nunc loquimur, vltibus humanis maxime necessaria, seu ad sitim extinguendam, seu ad alimēta & medicamenta coquenda & paranda, elementata est frigida; nomine sapius designata. Ea; vel fontana, vel fluuiatilis, vel putealis, aut pluuiâ & cisternia; *fontana*, quia ē terra fuditur, dicta, vt salubrior preferatur omnibus. Nonnullę tamē improbantur, quod viscera terre eluētes, secū alienas qualitates adferunt; nam pro locorū varietate, per quę transeunt, variū odorem, saporemq; mutantur. Sic quędā visę sunt, per loca sulphure plena traiecta; adeo calentes, vt nō possint esse vsui. Alię ob anfractus aluminosos & vitriolatos, quos abluunt, tam acidę sunt & ingrata; vt quiuis stitulosus auerteretur. In Germania trans Rhenum, maritimo tractu, fons erat aquę dulcis, quę bibita, dentes intra biennium deciderent.

Pucenses aquę, medicata.

In multis Gallię regionibus alieni & insoliti insuauisq; saporis aquę scaturiūt medicata, vt Pucenses, quas singulis annis, ægroci innumeri adeunt, & redeūt feliciter. Sed de his agere nostri nūc nō est instituti, sit est; si ostēdero, quib. qualitatib. debeat insigniri aqua potabilis, ac medicamentis

in pharmacopolio conficiendis necessaria.

Ea autē, inquit Arist. *lib. de sensu & sensibilib. in seipsa omnium saporū genera permixta, vel materiā, quę tanquā saporum seminariū sit, habere debet*, vel, vt loquitur Galenus *c. 15. lib. 1. & c. 2. lib. 2. de alim. animos*, id est, insipida, seu omnis qualitatis expers esse debet, atq; leuissima, sed non pondere, vt multi putant, nam aqua ex niue leuis est, tamen insalubris, sed *quę tenuiū sit partū, celeriterq; caleſcat*, vt vult Hippocr. & cito refrigeretur, qualis fontana aut fluuiialis modo pura sit, cuius defecta, pluuiā ex Galen. *lib. de pris. sumatur*, preferim ad hydromelitis cōfectionē. Cysterninas aquas schola

Quid per leuitatem aquę intelligendum.

Cisterna aqua cur insalubres.

Parisiens. iudicauit insalubriores: Sūt enim velut mortuę, quę ab aere, a quo decidūt, a tectis, quę abluunt, a fouea, in qua consistunt, quā nonnulli cauediū, quasi cauum ædium vocant, vitium quoddā contrahūt. Aeris enim inquinamēti aut pestilentis, alię putri qualitate infecti, vix nō potest imber particeps fieri, qui lateres ædium proluens, quosdā sepe feles mortuos, & alias sordes secū rapit, quibus facile inficitur, cū cateat motu, qui *velut aqua anima est*. Et licet cum multo sabulo stibuletur aqua in cisterna, illuc tamen cū fiat iugis aquę impurę delapsus, tandem sabulum sordescit, inquinaturque. hinc aque postea ē cisterna effluentis pessimus odor, sapor, vsus. Auger corruptelam pluuię conditio, quę aeris lenitate referta citissime corrūpitur: Et per imbres, pisces multos deterius habere, vt Capitonem & Cestræum, seu mugilem, viri grauisissimi scripserunt; nam oculi eorum albescunt, & per id temporis macilentum capiuntur. Aqua igitur optima est

Motum esse animam aquę.

Aqua optima quę.

fontana, aut fluuiatilis & putealis modo non limosa, nec fertida, sed insipida, quę scilicet nullam habet saporis manifestam qualitatem, nec alienas qualitates permixtas, *sals, nitri, sulphuris, bituminis, aliorumq;* id genus. *Gal. comm. ad part. 10.*

lib. 4. epid.

CAP.

CAP. II.

De vino.

VETERES olim Romani diis sacrificaturi perpetuo vinum offerebant, hinc poeta Ouid.

Redduntur merito debita vina Ioui.

Nam dii vina dedere, inquit Plato in *Sympos.* ut pellant hominum curas, & mentem letitia diffundant. nam

*Bacchus & afflictis requiem mortali-
libus adfert.*

Vini utili-
tas.

Natura siquidem e suo penu nihil quicquam largita est præstantius vino. Vulneribus enim curandis est præstantissimum balsamum, *Luc. 12.* viribus reficiendis cardiacum eximium, nutriendo corpori alimentum optimum, quod nominis indicare videtur notatio: nam Græce dicitur *οἶνος ἀπὸ τοῦ ὀρέουτος*, id est, iuuamine, iuxta illud Hometicum; *Iuuamen senies si biberis*: lætificat enim cor hominis, mentem exhilarat, ætatem floridam facit, in ætati- am auert, calorem natium fouet, viscera calefacit, coctionem iuuat, stomachum roborat, obstructions tollit, viam abigen- dis excrementis parat, vrinam mouet, somnum conciliat, venena frigida obtundit, spiritus refarcit, flatum dissipat, crassos humores attenuat, coquit, discutit, atque ut paucis cum Androclide sapientia claro dicam, *vinum est sanguis terra, lac senum ex vite, quasi vita prodiens, vitam conferuans, aquam vitam suppedians*, quam Chymici subinde Elixir vite nominant. Hæc omnia cum verissima agnouisset, & expertus esset poeta Græcus, tam alacri animo vinum excoluit: nam

*Laudibus arguitur vini vinosus Ho-
merus,*

ut non modo rerum abstrusarum cognitionem adeptus est, sed summam in scribendo facundiam consecutus: *facundi enim calices quem non fere dixerunt?* Nā ut vulgo dici solet, *vinum acuit ingenium.*

Ennius & & vina, ait poeta, *parant animos* Ob id *Æschilum* poeta Ennius nunquam se accingebat car-

minibus scribendis, nisi prius multo madidus mero. *Æschilus* quoque nisi potus, ad tragœdias nunquam exarandas profilit. Facetum est autem, quod de Lampride narratur, qui cum vino ingurgitatus multa apposte diceret & responderet, se *thuri* similem esse fatebatur, quod non nisi calefactum suauem spirat odorem. *In vino etenim facundia, in vino veritas, in vino alacritas*: vetulam enim etiam nolentem saltare, compellit, ut proverbio fertur; nam vinum forte, ait sapiens, quod abstinere olim apud Hebræos nefas erat, Persarumque fuit mos, ut postquam vino maduerant, de rebus maximis decernerent. *Alexan. ab Alex.* Plato tamen, ait Galenus neque permittebat in exercitu, ut vinum gustarent milites, neque serui, neque principes, neque hi, qui de re aliqua essent consulturi, quod scilicet velut tyrannus animæ facultatibus imperet, excessuque sumptum vires enervat, sanitatem destruit; vnde Hippoc. *in vino morbus & sanitas, mentis temperantia & feritas, bellum & pax*: iuxta illud:

Vinum alit lites, lites dissoluit easdem.

Vinum ergo adiaphorum, iac indifferentis est, & pro ratione boni vel mali vsus bonum vel malum, atque ut sanis robur est, sic infirmis infirmitas, præfertim his, qui à causa calida male habent.

Porro vini multæ differentie numerantur, à calore, sapore, substantia, odore, virtute, & loco, omnes sumptæ: *A colore*, quodam dicitur album, rubrum, nigrum, flavescens, rubellum, pallidum: *A sapore*, dulce, austerum, acerbum, acre, inspidum: *A substantia*, crassum, tenue, fæculentum: *Ab odore*, suaue, fragrans, inodorum: *A virtute*, vinosum & aquosum, polyphorum & oligophorum dictum: *A loco*, Falernum, Albanum, Græcum, de quibus antiquatis modice bibendum ait Galenus *cap. 6. libr. 5. de sanit. tuend.* caput enim omnia grauant, sed his omnibus caremus: nostratia tamen non minus sunt vinosæ, ut Aurelianum, Burgundianum, Andinum, Ainum, & quæ in Lutetianis vineis coluntur, ut Meudonia-

non scripisse carmina, nisi vino fuerint madidi.

Vinum, quibus fuerit inserditum

Vinum sanis robur.

Vini differentia.

Vina gallica.

Qui primus
aquam vino
miscuerit.

num, Ruellinum, Argentolianum; quæ omnia generosa sunt, indigentque Amphistione, qui primus aquâ vino commiscuit. Vt vero in conuiuio semper vinum præstantissimum expetitur; sic etiam in pharmacopoliis, tum ad medicamêta, quæ per os sumuntur, paranda, vt *theriacam*, & *mithridatium*; tum ad ea, quæ extrinsecus adhibentur, vt unguenta multa & emplastra. Ex illo quoque destillato, aqua quædam habetur, ardorem & flammam cito concipiens, & ad multos vsus celebrata, quam æquam vitæ nominant. In summa, nihil est in vino, quod non sit eximium, odor, sapor, spiritus; ex quibus non solum homo recreatur, alitur, fouetur, sed etiam ex illo mortuo & in acetum mutato, nec non ex illius fæcibus, quas chymiatræ tartari nomine designant, & medicamenta & alia adiumenta multa mutatur.

CAP. III.

De aceto.

ACETVM ἄξος Græcis dictum, est vel acce vinum, vel potius, vt multis placet, vinum mortuum. Ex vino enim vapidum, propriis spiritibus, & infito calore destituto producit, atq; vt *omphacium* eleganter vinum crescens, sic acetum vinum decrescens dicitur; nam inter vtrumq; est vinum. Sed vtroq; acetum tenuius, acutius & liquidius; ob id non concreuit, nec gelu cõtrahitur, præcipue quod fit è vino, quod præstantius est salubriusque: Nam quod è zytho putrescente in quibusdam regionibus parari solet, vt ingratum, sic minime sanum, debetq; à pharmacopolio ablegari; & cum absolute acetum ponitur, semper id ipsum, quod ex vino laudabili, vetustate, aut artificio, non maleficio, seu malignæ cuiusdam rei mixtura, tale euasit, sumendum est, quod ob vires eximias trahitur, & in culinam ad acetaria & condimêta, & in pharmacopolium ad *oxyerati*, *syropi acetosi simplicis*, *oxymelici*, *unguenti Ægyptiaci* & de *lythargyro*, *aruginis* & *ceruse* præparationem.

Acetum autem omne vim habet attenuandi, incidendi, discutendi simul & reprimendi, nec non refrigerandi, & aliquantum calefaciendi. *Galen. cap. 10. lib. 2. comp. med. loc.* Nam caloris in se quædam semina retinere etiam agnouit Homerus: vnde mistæ qualitatis esse Galenus scripsit, *cap. 19. lib. 1. de simplic. med.* nam vt lac vniuersum non est homœomeres & simile, neque vnde quæque sibi idem; sic nec acetum, quod multi calidum, alii frigidum nominant. At maiori parte frigidius, quam calidius his liquido constat, qui vere eius facultatem expenderint. *cap. 20. eiusdem lib.* Atque longe ab illorum coniecturis recedendum, qui cauterii instar calidum putant: nam sensu constat ad motum valde accere, & principio refrigerare, sublatum tamen calorem quendam relinquere, qui acrimoniæ ratione, & per accidens spatio temporis sic fit, tamen non vbique, nec in omnibus corporibus. *cap. 21. eiusdem lib.*

Hinc colligitur, acetum quidem frigidum esse, sed accidentarium habere calorem, vel vt loquitur Galenus, *cap. 23. eiusdem lib.* nec esse summe frigidum, nec summe calidum, sed neutrius extremorum particeps. Multa enim ex pugnantium facultatum mixtura nascuntur, & pleraq; ad sensum simplicia sunt, quæ ex pugnantibus qualitatibus constant, & de his cum ambigitur, sint neutra, necesse est, vt acetum, quod ingenitam perdidit qualitatem, & alienam ex putredine adeptum est. Cuius sententiæ est Theophrastus & Aristoteles; nam vinosa vini partes dum in acetum transeunt, refrigerantur, & aqueum recrementum putrescens, adscititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia, quæ putrescunt. *cap. 2. lib. 4. simplic.* Fitque acetum quiddam ex contrariis facultatis partibus compositum, partim refrigerantibus, partim calidis, sicut vstorum lignorum cineres. Miras autem præbet acetum mortalibus vtilitates, sed multi frequentius eo,

quam Pharmacopœci vniuersum.

CAP.

Aceti qualitates.

CAP. IV.

De omphacio.

Omphacium
quid.

OMPHACIUM est *vua acerba, ac nondū matureſcentis*, quæ Græcis *ουφαζ*, in officinis *agresta* dicitur, *succus*, non Solis calore in Rob mutatus; cuiusmodi erat olim Dioscoridis omphacium: Nunc enim instar vini exprimitur in torculari, colatur, in dolis reponitur, & parum salis permiscetur. Ex visus autem magnitudinem, sed nondum maturitatem adeptis, vt sit progressus ad vini expectationem, sic ex vino regressus ad acetum, quod virib. omphacio in multis conuenit: vtriq; enim vis inest refrigeratoria, sed in omphacio imbecillior, in aceto vero tanto est validior, quanto tenuior, cui & acrimonia quædam inest aliquantum excalefaciens ex putrido calore orta. Proinde Aristoteles recte scripsit, acetum proprio vini calore frigidū esse, calidum aduentitio: ista tamen caliditas istis esse non potest ad superandam aciditatem prouenientem frigiditatem. At vero omphacium, ne minimum quidem habet caliditatis, nec ita tenue est, nec ita expedit meatus corporis permeat: acidū quippe non modo est, sed acerbum, teste Gal. ca. 11. libr. 4. de simpl. med. ob id ad hypochondria ardentia præstantius est, quam acetum, quod non tantam habeat violentiam, ac ferientem frigiditatem, nec eam mordaci admistam caliditati. Debent enim, qui tali caloris excessu laborant, sine violentia mitigari, nec foris vllam admittere caliditatem aut acrimoniam mordacem. Hinc est, quod summe ardoribus omphacium proſit, inquit Galenus, cap. lib. 4. de simpl. siue ori ventris impositum, siue aliis partibus, quas refrigerare lubet.

Omphacium
quib. proſit.

Frequentius autem per os sumitur, tam alimentis ad voluptatem, quam medicamentis ad sanitatem mixtum. Eo enim alterata ius-ula faucibus & palato gratissima sunt, eo acidulata condimenta appetitum reuocant: atque eius vsu iccoris feruor extinguitur, sanguinis æstus tempera-

tur, venter alimenta non auerſatur: hæc autem omnia rite præstat syrupus ex eo paratus, quem officinæ de *agresta* vocant.

Licet autem ex *vua* qualibet immatura omphacium possit haberi optimū, in Gallia tamen ex ea tantum sub finem æstatis, & ante vindemiarum tempus exprimitur, quam vitis alba promit, in hortis culta, cuius palmites longiores, crassioresq; ad topiariorum pergulas & fornices deduci solent; quæque racemos profert oliuarum fere magnitudine, succo multo turgido, ex quibus vel etiam maturis cum vix bonum possit vinum haberi, ex iisdem nondum maturis optimum habetur omphacium: à cuius saporis affinitate, oleum ex oliuis immaturis expressum, acidulumque, omphacium dicitur.

CAP. V.

De sacharo.

SACHARVM antiquioribus incognitum, nunc tam frequens est, vt Ironia quadam, *pharmacopola, sine sacharo*, vocetur, cuius officina eo non luxuriat. Non à celo deciduum est, roris instar, nec ex plantarum foliis colligitur, vt putarunt hi, qui tantum nomine tenus, id ipsum vestigarunt, sed ex arundinacea planta, quæ non solum in India, sed in multis aliis Asia & Aphricæ locis, vberissime fruticat. Nunc in quibusdam Galliæ hortis prouenit, sed vix hyemis sæuitiam aufugit secura.

Est igitur arundo planta hæc sacharifera, *Planta sa-*
septem, octo pedes longa crassissima, *charifera.*
geniculata, foliis vtrinque multis, longis, angustis, striatis obuallata, fungosa, medullosa, & intus dulcissimi succi vbertate referta, qui vel inciso trunco, instar lacrymæ cuiusdam ex arbore stillat; vel medulla à cannis apertis, incisisque secreta, & ignis vi tādū elixa, donec totus liquor in sacharum, salis modo in fundo vasis, concreuerit. Radices promit cannæ nostratis æmulas, sed minus lignosas, magis
succu-

succulentas & dulciores, à quibus germina quaedam erumpunt, quæ auulla & legitimo transplantata tempore virent & adolefcunt. Comosos flores gerit, vt arundines, inter quas numerari recte, vel eius sola facies suadet.

Succus ex ea tractus, vnica coctione im perfecte elaboratus, adhuc ruber, & sacharum rubrum nonnulli, alii spumam sachari nominant. Quando coctione longiore & elaboratiore magis defæcatur, albicatq; plurimum, sacharum absolute vocatur. Ex Madarenfi & Canariensi regione albissimum quoddam defertur, quod vt candore, sic dulcedine & suauitate alio quouis sacharo præfertur, quod officinæ sacharum Madarense nuncupant. Sæpe tamen quoddam minus album insitiores aduehunt, illo non minus bonum. Multi enim, vt Madarense sacharum ementiantur, commune cum lixiuio quoddam eluunt, excoquunt, & portionem nigriorem abstergunt; hocque pacto albissimum quidem reddunt, sed minus dulce, minus gratum, magis rancidum.

Sacharum Madarense.

Sacharum qui albescent.

Sacharum Candum quomodo fiat.

Ex sacharo commune Candum fit hoc modo: liquatur sacharum cum pauca aqua, & elixatur, vt crassus syrupus, qui in ollam fictilem inieitur, in qua bacilli lignei cancellatim, decussatimq; aptati fuerint. Reponitur olla super assem in loco calido, relinquiturque quindecim aut viginti dies; tum syrupus non concretus effunditur, & pauca aqua calida affunditur ad eluendam syrupi pinguedinem, qua denuo effusa reponitur vas in loco calido, & die sequenti frangitur, inueniunturque bacilli sacharo cando, in *Mar salis fossilis*, aut *crystalli*, colucente onusti.

Est quoddam sacharum minus album, minusque crassum, partim pulueratum, partim in grumos crassiores redactum, quod vulgus *Cassonadam* & *Cassonadam* nominat, cuius non modo in popinis, sed officinis est frequens vsus.

Cassonada.

Quod ex longinquis regionibus aduehitur, in metas turbinatas pyramidū amu-

las coactum (vulgus panes sachari vocat) vt cando minus coctum, minusq; durum, sic minus calidum, magisque ad condimenta, obsonia, & alimentorum sapes dulcorandos & suauiores reddendos admittitur. Acris siquidem lenit, acida retundit, austera palato gratiora efficit, & saporibus omnibus gratiam affert maiorem. Vnde non tantum *Seplasiari*, sed *pistores* & *coci* sacharum frequenter habent in vsu: nam ad gulæ delicias fere nihil mensis apponitur, quod aliquid sachari non receperit. Aqua enim, vinum, fructus, caro, pisces, & reliqua edulia, porulenta que si displiceant, sacharum permisceas, & venter postea nullus auerfabitur.

Est autem sacharum omne calidum, sed moderate, & linguæ scabritie, pectoris asperitati, tussi & spuro mouendo conducit, sed dentibus officit: eos enim nigros reddidit, & mobiles, & rubigine inficit.

C A P. VI.

De melle.

SCRIBIT Athenæus, Cyrius Corsicæ Sincolasideo longæuos esse, quoniam melle vtantur assidue: Et interrogatus Democritus, quonam pacto sanus quis posset diu viuere? Si interiora, respondit, *melle rigaris, oleo exteriora*. [Galen. cap. 11. lib. de *at. ten. vit. rat.*] Mel enim cum sit dulcissimum, succum gignit tenuissimum, & in [cap. 8. lib. 2. de *facult. nat.*] senibus sanguinem optimum; in iuuenib. tamen & biliosis facile vertitur in bilem: nam quod in melle dulce est, ait *Actuarius cap. 8. lib. de spirit. anim. mot.* in biliosum humorem mutetur, necesse est.

Est vero facilis hæc mutatio, quia, *refte Paul. 4. cap. lib. 1. de Synops. & Oribas. lib. 5. collect.* calefacit & exsiccat ordine secundo, adiunctamq; habet dulcedini acrimoniã.

Præstantissimum siquidem est mel, quod hæc duobus excellit, hoc est, quod dulcissimum est, simulque & acerrimum ex *Galen. no cap. 17. lib. de Antidot.* Mustum vero ex vis dulcibus expressum, & ad dimidias tertias-

Vires.

Mel præstantissimum quod. Mustum quid.

ve coctum, licet mellidulcedine non ubique cedat, vt aqua, tamen obrufum est, nec sensum vellicat.

Solum autem mel quasi [cap. 177. lib. de simplic. Gal.] compositionem in se habet, quia ex multarum herbarum succo vel flore colligitur, & omnibus valetudinibus prodesse potest maxime tamen senibus, temperamento frigidis, & hyemis tempore: nam vbi [cap. 16. lib. 4. simplic.] calorem nactum fuerit, bilem procreat.

Historia
notanda.

Hinc duorum concertationem irridet Galenus c. 5. lib. 1. de alim. facult. quorum alter melsalubre, alter insalubre affirmabat, vterque ex illato sibi à melle affectu coniectans: Sed neuter intelligebat, homines non vnum ab initio temperamentum habuisse; neque si habuissent, immutabile ipsum ætatis decursu tueri potuissent. Alter enim erat senex & pituitosus; alter vero inuenis & biliosus.

Mel quid.

Est vero mel secundum Galen. c. 177. lib. de simpl. med. succus roris cœlestis, ab apibus collectus: nam cum omne alimentum vel ab animalibus, vel plantis desumatur, mel ab vtroque est secretum. Oritur enim in plantarum foliis, aut floribus, neque est earum succus, neque fructus, neque pars, sed eiusdem cum [cap. 38. lib. 3. de alim. facult.] rore generis, nec tamen assidue, nec copiose, vt ille, prouenit.

Vnde fiat.

Ad illius autem bonitatē vel malignitatem aliquid accedit ex [cap. 62. lib. 2. collect. Oribas.] plantis, ex quibus colligitur, vnde venenatum dicitur illud, quod in aconitis ex apibus excerpitur, vt [cap. 52. lib. Paul. Ægin.] Heraclienſe; & amarum est, quod ex Ponto aduechitur, vbi absynthiorum proventus luxuriat.

Mel venenatum.

Debet autem mel colore pallidum esse; consistentia, neque crassum, neque valde concretum, neque dilutum, sed vnitum omni ex parte. Optimum est, quod præter dulcedinem, thymi acrimoniam præ se fert, sed tamen odorem eius non reddit, ex Oribasio cap. 62. collect.

Porro vt mel longiore coctione amarescit,

sic quoque asseruatione longiore; nam pater Galeni [cap. 11. lib. de antiid.] mel quoddam habuit ita amarum, ac si in Ponto natum foret, eo in tractu, vbi ex absynthio apes mel colligunt, idiplum tamen & Atheniensis & optimum fuisse dicebat. Verum temporis diuturnitate amarum euasisse. De melle fusius differere, superuacaneum esset, cum de eo iam abunde in cap. 3. lib. 3. Institut. locuti fuerimus.

CAP. VII.

DE MANNA.

PRÆSTANTISSIMUM naturæ donum & miræ diuinitatis plenum est manna, nō modo, quæ præter naturæ leges, Israeliticis alendis è cœlo pluit, sed quæ nobis quotidie medicandis mellei aut sacharei roris modo, è Iouis nubibus, super frondes exdat. Non minus enim, vt illi suas olim gradines sachareas, nunc nostrates agricolæ vulgarem & granatam mannâ mirantur, dum exultantes canunt; Iupiter melle pluit: hinc aereomeli, Arabice Teremiabin, & à sacris paginis mutuato nomine, manna dicitur, cui solum nomine tenus conuenit manna, vel potius manna thuris, quæ velut pollen thuris est, ex magnis fasciculis concussu elisis, proueniens: fragmenta enim exigua & micæ congeruntur, colligunturque pro manna thuris. Est alia quædam manna Larigna dicta, ex effraetis laricis ramis collecta. Vtraque tamen licentiose nimis manne nomen assumit. Nam manna proprie & secundum Medicos usurpata (de Manhu enim seu Manna Hebræorum non loquor) est velut ros cœlestis, dulcis & gratus, qui ex aere sudoris instar exudans, sublucanis hortis, super frondes & ramos arborum, herbarumque, delabitur, & breui concreſcit, ac gummi modo concreſcit.

Aeromeli.

Manna thuris.

Manna Larigna.

Manhu.
Manna quid.

Quæ ex frondibus colligitur, præstantior est, vocaturque vulgo manna de folio; vt pessima est, quæ de terra nominatur. Præstantissima vero censetur Calabriensis, & maxime quæ ex Oenotriæ quodam

Manna de folio.

Manna Calabriensis.

V loco

loco defertur, in quem singulis æstatibus descendit, & ab omnibus excerpitur. *Brassauol. in exam. simpl.*

Historia.

Hunc autem locum reges Neapolitani olim occluserunt, inquit Brassauolus, ne quis sine vectigali assumeret. Occluso loco defuit manna, nec descendit. Eo recluso & vectigali remoto, iterum descendere cœpit. Sed rursum clauso loco & recluso, & postea clauso cessauit, ita vt reges postea liberum locum reliquerint, & omnibus colligere permiserint. Idem scribitur de Tragæto sale in Epiro, cui cum vectigali iniunxisset Lysimachus, euanuit, mox dempto, succreuit. *cap. 12. lib. 9. Rhod. cal.*

Sed ne longius à proposito discedam, frequens est in Gallia quædam manna *Briansonensis* dicta, quæ Calabriensis inopia medicum aliquando venit in vsum, licet multo minus idoneum.

Briansonensis manna.

Manna mastichina.

Est & alia quædam, *mastichina* dicta, rotunda: quæ è ramis & foliis arborum, ventorum impetu in terram delabitur, grandinis modo, nec à cœlo aut aere decedit: verum improprie manna vocatur, cum verius sit lachryma, & veluti salua arborum concreta.

Manna qualitates.

Manna temperata est, aut paulo calidior, guttur, asperam arteriam & thoracem lenit, aluum blande mouet, & serofos humores purgat, maxime vero id præstat manna granata, vt Calabria, non Tereniabin, quod mannam quandam instar mellis liquidam esse, Arabes scripserunt, quo non vtimur, quia cæremus.

Tereniabin.

C A P. VIII.

De floribus cordialibus, & primum de violis.

VIOLA *ἰός* Græcis dicta, in opacis & asperis locis ad murorū basim, & hortorum margines nascitur, & aliquando in pratibus. Viret toto anno; floret sæpe Februario; sæpius Martio, vnde viola Martis dicitur, interdum quoque autumnis, si cultus adhibeatur, folia gerit hederæ non multum dissimilia, sed minora, tenuioraq;

cauliculis, vel potius pedunculis statim à radice prodit, cuius extremo flos ex cœruleo purpurascens trini odoris amulus adnascitur. Semen minutum in rotundis folliculis extrema fere æstate producit.

Est autem viola martia multiplex, ac colorum variorum; quædam enim alba est, alia violacea, alia inter vtrumq; media. Datur & alia, quæ surrectis & duriusculis cauliculis sese erigit, quibus flosculi purpurascens emergunt. Est & alia tricolor, in locis secioribus nascens, foliis angustioribus, longioribus & lasciuiosis, caulibus quadratis tenellis, succulentis, brachiatis & reptantibus. Ab eius trino colore quidam ex recentioribus herbam trinitatis nominant: alii violam flammæam, vulgus Gallorum minutam pensæam.

Violarum differencia.

Minuta pensæa.

Aliæ quædam parux admodum stirpes violarū nomine donantur, quæ quod nunquam vel rarissime ad medicos adhibentur vsus, vt viola mariana & matronalis, omittuntur. Martia vero tota vsurpatur; nam flores, quod vim habeant cor exhilarandi, medicamentis cardiacis fere semper commiscentur: semen & folia, quod malactica sint, enematum decoctionem & cataplasmatum confectiorem sæpius ingrediuntur. Floribus autem violarum vim inesse refrigerandi, omnes assueverunt, ac simonia tamen, quam in ore, dum mastlicantur, relinquunt, cuiusdam caloris esse participes, denunciat. Sed quia fugax est iste calor, qui ab exuperante frigiditate vincitur, frigidus Medici credunt.

Vires.

C A P. IX.

De flore buglossi.

BVGLOSSVM, à bubulæ linguæ figura, quam nō inepte refert, sic dictū, quod vi magna polleat ad hilaritatem inducendam ex Dioscor. & Plinio *ἰοψόγιον* nominatur: folia gerit longa, lata, aspera, symphiti similia, sed angustiora, breuioraque, nec ita obscure virentia. Cauliculos gerit bicubitales, brachiatos, hispido, flores stellatos, cœruleos, nitentes, quod semen conse-

Descriptio.

conse-

consequitur oblongum, obscurum, medullosum. Radice fulcitur longa, crassa, exterius nigricante, intus alba, succulenta, dulci. Nascitur tum in hortis, tum in sabulosis & campestribus locis.

Hortensis siue naturā, siue effigiem spectemus, nullæ sunt varietates, nisi in florū colore, qui in quodam albus, in alio purpureus, ut in quodam Italico, in vulgari cœruleus. Verum sylvestris multæ diuersitates agnoscuntur: aliud enim perpetuo virens dicitur, quod nullo cœli statu marcescat: aliud asperū & Echioides, cuius folia bullis prominulis, cum rigida sint admodum horrent, perperamq; à nonnullis pro Anchusā sumitur, à cruore, quo radix eius inficit, sic nominata.

Buglossum calidæ & humidæ, vel potius medię est temperaturę: vnde inter plantas exhilarantes numeratur, quod etiā Galenum cap. 80. lib. 6. de simpl. med. agnouisse certum est, qui buglossum vino immersum lætitiæ & hilaritatis causā esse scripsit.

CAP. X.

De flore borraginis.

Differentia
inter buglos-
sum & bor-
raginem.

BORRAGO cuius notissima, buglossum non parum foliis & viribus affinis est: vtriusque enim folia longa sunt, ad bouinę linguę figuram accedentia, sed borago eadē breuiora & latiora gerit, & adueniente hyemis rigore cito marcescit, ac commoritur; buglossum vero stat vegetum, nec segniter frigus perfert, præsertimque eius radix, ut & folia, quæ non longe à terra recedunt. Flores patulos edit caruleos, & interdum albos, atque ampliores, quam buglossum, in quorum medio velut centro, coronis quædam fulca, extremo acuminata quasi defixa est.

Nascitur in fundo quouis, sed altius vi- ret in humidore & pingui. Floret tota æstate, atque etiam autumnō. dum tardius seritur. Semen nigrum profert, in reliquis idem cum buglossō.

Vires.

Folia in iusculis sumpta peculiarē dant gratiā, & aliu subducunt; atq; in vinū con-

iecta, potantibus animi lætitiā & voluptatem adferre viri graues scripserunt, iuxta illud; *Ego Borrago gaudia semper ago.* Flores in acetariis oculis & fauces recreat, & in medicamentis virtutē cardiacā auget.

Huic valde cognata est alia stirps frigoris patientissima, quæ modo buglossum, modo borrago semper virens nominatur: vtriusque enim effigiem & naturam præ se fert, & viribus iisdem pollere creditur. Nascitur in locis campestribus multis, & ab his, qui simplicium varietate delectantur, in hortis seritur, & colitur.

CAP. XI.

De communibus quatuor emollientibus,
& primum, de malua.

QUATUOR sunt emollientes herbæ cōmunes, malua, althea, viola nigra, & acanthus, seu branca vrsina, quib. adhuc alia quatuor minoris famæ adiunguntur, mercurialis nempe, parietaria, sicla, vulgo beta, & atriplex. Omnium siquidem vltis æque celebratur decoctis enematum, & cataplasmatum emollientium parandis.

Est autem malua, sic ob præcipuā molliendi vim dicta, vel hortensis, quæ cultu & mangonio aliquādo arborefcit, & in altissimā assurgit proceritatem: vel sylvestris, quæ cuiq; nota est; vbiq; enim foliis quam plurimis luxuriat, crassiusculis, circinatis, angulosis. Flores tota æstate promit, ex purpureo pallidos: Radices pusillas, longas, lignosas; semen paruū, planū, ac orbiculatū.

Multæ autem maluarum agnoscuntur differentia. Prima nomē generis retinet, quæ vbiq; viarum & arearum prope vrbes importuna sæpe germinat. Secunda, minus copiosa, pusilla magis, ramulis repit minoribus, prope rudera & inculta pagorū loca, flosculis purpureis albicantibus.

Tertia dicitur *arborefcens*, quæ instar fruticis assurgit, senum & octonū cubitorū. Quarta à multiplici, qua poller facultate, dicitur *Althea*, à Latinis *Bismalua*, & *Ibiscus*; Maluacea .n. habet folia, lenia, ob-

Malua vn-
de sic dicta.

Maluarum
differentia
multa.

Arborefcens.

Althea.

longa, incana, flores albidiores, & semina cæteris maluis sylvestribus similia.

Radices proferunt crassas, longas, rotundas, in multos furculos diuicatas, ac plurima mucagine prægnantes. Thirsi eius surrecti folia proferunt maluacea, oblonga, incana, & aliquantum tomentacea; flores subalbidos, & semen paruum, planum, ac orbiculatum, vt cæteræ maluarum species. Calefacit gradu primo, facultatemq; habet digerendi, laxandi, & pus coquendi.

Alcea.

Quinta dicitur *Alcea*, quæ facie maluæ prodit, ortu & cauliculis, sed altius incisus: Ex radice prodeit numerosa virgulta, sesquicubitalia, floribus rubellis ornata; quibus defluxis, semen emergit rotundum, compressum reliquarum maluarum modo.

Transmarina.

Sexta vocatur *transmarina* & *rosacea*, à floribus rosei elegantia & similitudine. Cuiuslibet generis notissima est, cum in hortis sata & culta multos annos perduret, radice denovo primo vere sese propagante.

Althea varietates.

Ad maluarum familiam referuntur Ibsici quædam species, videlicet *althea arborea*, *althea palustris*, *althea Theophrasti floribus luteis*. Totidem adhuc alceæ inueniuntur differentiarum, vulgaris, exotica & fruticosior, quæ est folio pentaphyli.

Vires.

Malua omnis vim habet emolliendi, unde nomen; eiusque folia decocta tritaque profunt sacris ignibus & ambustis. Valet & contra venena imposita, & dolores ab icibus apum & vesparum excitatos leuat.

CAP. XII.

De acantho seu branca vrsina.

ACANTHI vox non solum ad spinosas plantas, vt carduos, sed alias multas hortenses nullis aculeis horridas refertur, vt ad cyuaram, seu scholimum, & ad brancam vrsinam, officinis acanthum dictam, quam nonnulli *marmorariam* vocarunt, quod olim in columnarum epistillis eius folia insculpta viderentur.

Descriptio.

Nascitur in hortis & locis humentibus,

ait Dioscorides: folia promit longa, lata, pingua, læuia, nigricantia, incisuris erucæ modo dimisa: caulem bicubitalem edit, læuem, digiti crassitudine, à medio ad verticem ex interuallis exornatum foliis quibusdam oblongis, velut nucamentis parum acuminatis, sed non spinosis, è quibus flos candicans erumpit: semen illi oblongum est & luteum: caput thirsi specie.

Subsunt radices mucosæ, longæ, rubentes, glutinosæ, quarum nullus aut rarus in medicina vsus, etsi vsus & luxatis illitæ profunt, potæ moueant vrinam, & tabidis conferant: folia enim tantum vsurpari solent ad enematum decocta, cui soli duntaxat vsui tota planta destinatur, & à Pharmacopœis feritur, & seruatur in hortis: syluestrem enim apud nos reperire, per rarum.

Brancam vrsinam nonnulli vocari contendunt, quod eius folia pedes vrsæ anteriores referant Inuenimus & Pæderotam *Pæderota*, & melamphyllum nuncupari.

De viola, quæ inter quatuor emollientes præcipuas numeratur, abunde supra locuti sumus.

CAP. XIII.

De aliis emollientibus, & primum de Mercuriali.

MERCVRIALIS à Mercurio nomen habet, à quo inueta perhibetur, unde Græcis ἰππεύ βομβίος sæpe, sæpius tamē *Linozosis* vocatur. Eius duæ sunt differentiarum: prima dicitur mas, secunda femina, vtrique sureuli rotundi, leues, geniculis aliquot asperi, cubitales, brachiati, folia circa hos multa sunt, oblonga, mucronata, ambitu ferræ modo incisa, ozimi foliis affinia. Semina masculæ bina simul iuncta, pediculis cõhærentia, è foliorum sinu prodeunt, aparines ritu: feminae vero exigue, spicæ erumpunt cum flosculis muscosis, racematim cõhærentibus, quo tabescentes semen nullum consequitur.

Æstate

Linozosis.
Differentia.

Vires.

Æstate integra vires, hyeme perit, vere redit. Eius vires maxime se produunt, & expectuntur ad aluum exonerandam; eiusque succo conficitur mel, mercuriale dictum, ad sopitam vim expultricem ciendam, & aluum detergendam, eluendamque aptissimum.

Est & tertia mercurialis *Cynocrambe* dicta, seu mas syluestris, quæ passim secus vias, & in locis vdis nascitur, quæ quod mari multum affinis sit, placuit eius nomine, cum viris literatis insignire.

CAP. XIV.

De parietaria.

PARIETARIÆ plantæ vulgaris & ancillis ipsis notissima multiplex appellatio effecit, ut quid ea ipsa esset, & quo nomine insignita legitime, viri docti dubitarint. Frequentius autem in arte pharmaceutica *helxine* nuncupatur, qua tamen voce plâta gemina à Dioscoride describitur: Prima cognominatur *Cissampelos*, estque conuoluuuli species, quæ nascitur in sepibus, vicinâsq; sitpes amplectitur: Altera in parietibus & maceris, vnde *parietaria*, & *herba muralis* dicitur, ut etiam *helxine*, quod vestib. hæreat, flosculos emittit herbidos, palentes, musculos, & folia admodum hirsuta, quæ quod detergendis vitreis calicibus aptissima sunt, à nonnullis *vitreola* nuncupatur. A quibusdam quoque herbam venti nominari comperio, sed id nominis æquius sibi vindicatum emone, ut suo loco dicitur. Cum autem parietaria vulgaris sit notitia, longiori descriptione non eget.

Muralis herba.

Vires.

Vim habet refrigerandi & detergendi, & illitu condylomata & inflammationes sanat. Cum oleo vel butyro frixa, & regioni renum admota nephritico dolori prodest, & meatus referando calculi exclusionem mouet & accelerat. Ob id recte syrûpi de althea confectioem, ex *Fernelii* statuto ingreditur.

CAP. XV.

De beta & atriplice.

BETAVEL rubra est, vulgo nigra dicta, vel candida, vel flauescens: tot enim colorum varietates in his reperuntur. Rubra adhuc est duplex; vna vulgaris, ab aliis, radice, foliis, colore minime distincta, sed colore tantum; alia Romana, quæ magis nigricat, radicem crassissimam habens rapi modo, vnde & *beta-rapa*; à multis satis proprie *beta erythrorisofos*; à Fuchfio, *rapum rubrum*, sed improprie nuncupatur.

Beta-rapa.

Candida inter cibos magis recipitur. Eius tamen succus potius vsurpatur ad errhina: sua enim facultate nitrofa pituitam è cerebro deducit: hinc colligitur, betam non adeo fatuam seu inspidam esse, ut putauit Martialis, stomachum enim læcessit & grauat parumque nutrit, vnde mensis tantum rusticorum & pauperum apponitur, nisi quis prima menta ad ciendam aluum illa velit uti; maxime vero candida, quæ ut potius ventrem, sic rubra vesicam proritat & exonerat. Optime igitur ad confectioem *diacassia* accedit.

Atriplex quoque vulgo *arrochia*, Græcis *Atropis* dicta, inter herbas emollientes optimo iure numeratur. Inter enim olera vix datur vnum, quod facilius & efficacius aluum subducatur.

Atriplex.

Refrigerat enim primo recessu, humectat secundo, estque qualitatis omnis expecters, hoc est, fatua & insipida, atque aquaticam & vliginosam habet naturam; ob id citissime subit inferiora, & aluum aperit.

Vires.

CAP. XVI.

De quinque capillaribus, & primum de vero capillo veneris.

QVINQUE affines herbe, capillares in Officinis appellantur. Capillus veneris verus, seu *adiantum verum adiantum commune*, *asplenium*, seu *scolopendrium*, *Ceterach*, vulgo dictum *Polytrichum*, seu *trichomanes*, & *salvia vita*, seu *ruta muraria*. Sunt qui *epithymum* & *culcutam* verius capilla-

*Herba capil-
lares vnde
habeant no-
men.*

*Adiantum
verum.*

*Descriptio
capilli vene-
ris veri.*

Vires.

capillares dici existimant, quod crines & capillamenta melius referant: proinde nō tam à forma, quam facultate, qua pollent ad tingendos capillos & amissos refarcien- dos, quinque herbæ prius enumeratæ capillares dici videntur.

Capillus autem veneris verus nullibi frequentius inuenitur, quam in tractu Narbonensi: raro in reliquis Gallia partibus præsertim frigidioribus prouenit, & qui Lutetia anno præterito late virefce- bat in horto Ioan. Gonerii Pharmacopœi meritissimi, præ rigiditate hyemis anno 1608. periiit.

Herbula est sine caule, flore, semine nascens in locis verrucosis, petrosis, umbrosis, vdis, & in fontium asperginibus. Pro caule cincinnos habet pluculos, capillosos, fuscos, quibus adhærent paruula folia, ac tenella, coriandri foliis non multum dissimilia, vnde à Mesueo *coriandrum pu- tei* vocatur. Nomen autem adianti datum fuit, quod aqua perfusum, vt etiam cæteræ species, & *diastrai*, hoc est, minime madet, asserente Theophrasto *cap. 13. lib. 7. de hist. plantar.* quod tamen asserendum non est de longiore maceratione, nam si diutius aquæ fuerit immersum, perinde ac alia plantæ madescit.

Adiantum in caliditate & frigiditate sym- metrum est, ex Galen. *lib. 6. de simplic. med.* verū desiccatur, extenuatur, digeritur, alopecias capillis vestit, strumas & abscessus discutit, lapides frangit epotum, & mirum in modū thoracis, hepatis, renum & lienis affectibus opitulatur. Vires illius profuse à Mesueo *cap. 20. de simplic.* describuntur.

C A P. XVII.

De adianto vulgari.

PRÆTER adiantum verum, quod abso- lute dictum capillum veneris verum portendit, Theophrastus *cap. 13. lib. 7.* duas adhuc eiusdem nominis plantas humiles notat, Adiantum videlicet album & nigrum: vtrique tamen ramuli nigro colore nitent; folia similia, crispa nempe, densa &

punctulis rubiginosis alterâ parte consper- sa, atque profusè eadem vires: sed eum al- terum cauliculos, nerulosque proferat ni- griores, & obscuro virore magis saturatos, nigrum vocatur. Misero ægrorum damno hallucinantur, qui pro vitroque dryopteri- dem vsurpant.

Miraculo quidam nimis creduli tribuunt, quod aqua perfusum non madeat, vt dictū est, aut aquam ita respuat, vt siccum sem- per videatur: sicq; ab euentu nomen adian- ti detortum. Verum longior eius in aqua demersio, infusione contrariū docet: non- nulli putant, sic iustius nominari, q̄ à plu- uia descendente non cito madeat, penna- rum annatum riuu; vel aquarū margines, ac puteorum parietes circumuestiens, a- quam tamen quasi fugiens non attingat; perinde ac hyrundines, quæ in hominum ædib; delectantur & nidificant, ab homi- nibus tamen contrectari & cicurari nus- quam patiuntur.

Adiantum porro ex radice pusilla, fila- mentis pluribus compacta & nigra exiles sureulos emittit, iunceos, rectos, lesquipal- mum altos, & aliquando longiores, ex her- bido nunc pallentes, nunc nigricantes, fo- liolis mollibus vtrinq; vestitos, filicis ma- ris diuisura, situ, & ritu, sed multo tenuio- ribus & minoribus, altera facie magis, al- tera minus virentibus, & punctis aliquot maculatis. Locorum opacitate gaudet, perpetuo viret, folia non amittit, sed nec florem vllum, nec semen edit.

Vires adianti ad multa commendantur. Capillorum enim defluuium prohibet, vel eosdem fluxos reparat: Asthmaticis & sus- spiriosis prodest, menses mouet, strumas discutit, atque eosdem plane effectus præ- stat, quos capillus veneris verus.

C A P. XVIII.

De Polytricho.

VT adianti nomine tres plantæ com- prehendantur, sic vnica sub triplici designatur. *Trichomanes* enim *polytrichum* & *callitrichum* ex herbaria rei peritis, idē: nam

*Adiantum
cui dictum.*

Vires.

nam Trichomanes Romanis dicitur capillaris, quod fluentem capillum expleat; Polytrichum, quod capillos multos ac defos efficiat; & callitrichum, quasi pulchricomum, quod eosdem pulchriores reddat.

Ruel. cap. 133. li. 3.

Sunt, qui pinnulam adhuc, alii filiculam, & nonnulli adiantum vocant.

Descriptio.

Nascitur in parietibus & locis opacis, & umbrosis, & iuxta specus ac fontium aspergines, ut adiantum. Radix ei pusilla, nigra, ex qua velut capillamenta, nitida, rigida, fusca, breuiter rumpunt; utrinque folia parua, optimo disposita ordine, & aduersos inter se pediculos habentia lentis magnitudine & effigie, sed tenuiora, & subter maculis ferrugineis signata.

Nec flores, nec semen gerit, ut adianta, quibus in facultatum conditione conuenit.

CAP. XIX.

De Ceterach.

TOTAPharmacopolarum turba in hoc diu stetit errore, Scolopendrium & hemionitidem, vulgo linguam ceruinam nihil inter se discriminis habere, & vnicam plantam esse: sed Medicorum vel nudis verbis, vel libris peritiores facti, nunc agnoscunt, asplenum seu splenium, vulgari ac barbara voce Ceterach dictum, verum scolopendrium esse, cuius folia parua sunt, polypodii modo diuisa, subter flauescencia, hirsuta, angusta, corrugata, viridia, pediculo vix palmum longo & nigricante adhaerescencia, aduersa serie disposita, ita tamen, ut alia non directe aliis, ut in polytricho, sed aliorum interstitiis, ut in polypodio quodam opponantur.

In petris inuenitur, & opacis parietibus, atque quibusdam aliis locis saxosis & umbrosis. Nullo caule, sed pediculo tenui fulcitur, nullo flore coronatur, nullo semine grauidatur.

Vires.

Vim habet eximiam ad lienem minuendum, calculos atterendos & pellen dos, urinam mouendam, singultum sedandum, & ieterum sanandum.

CAP. XX.

De Saluia-vita.

VIRIBVS & effigie proxima est capillaribus alia planta, quae a similitudine foliorum ruta, cui perbesse conuenit, & a loco natali, in quo sponte & late viret, ruta muraria, in officinis Saluia vita vocatur. Petras opacas, manantia saxa, aedificia vetusta & specus amat. Et velut saxa diuidens e mediis eorum incisuris erumpit, tenuibus, breuibus, & inuicis furculis, & velut filamentis adianthi valde similibus, quibus foliola adhaerescunt parua, crassa tamen, incisa, ex albedo colore virentia, & adrutam accedentia.

Tota planta vix palmum aequat, flore & semine vidua, perpetuoque viret, unde frequens est eius vsus per hyemem, cum scilicet aliae stirpes desunt, vel aridae non satis conueniunt.

Vim habet meatus referandi, obstru-
ctiones liberandi, excrementa mouendi, Vires.
humiditates serosas exsiccandi: propterea icoris, lienis & mesenterii infarctibus expediendis conducit, menses & urinam ciet, calculos pellit, hydropi medetur, & vitiiis, quae intra sunt thoracem, opitulatur. Faluntur, qui paronichiam esse putant.

CAP. XXI.

De quibusdam aliis capillaribus, minus proprie dictis, & primum de Hemionitide.

A Virium efficacia, quibus ad splenem aminuendum pollet hemionitis, a Pharmacopolis vocatur nunc asplenum, nunc scolopendrium, ut ceterach, quod ea in re caeteris omnibus medicamentis antecellit: reuera tamen hemionitis scolopendrium non est, aut asplenum, seu ceterach vulgare, sed alia quaedam herba caulis, floris & seminis expers, & foliis tantum extra terram prodiens, unde Phyllitis saepius, Phyllitis.
quasi foliosa herba dicitur. E radice enim multis capillamentis fibrosa & nigricante folia multa exeunt, crassa, rigida, longa, ceruorum

uorum linguæ modo, hinc ceruina lingua multis dicta, superne læuia, inferne multis lineis transuerfis ferrugineis asperula, Gaza herbam mulam nominat.

Herbamula.
Virss.

Multi est ad lienem vsus, cuius non modo obstructionem tollit, duritiem & tumorem minuit, sed etiam hepatis affectus multos feliciter sanat.

C A P. XXII.

Decuscuta, & epithymo.

Descriptio.

CUSCUTA, seu cassitha herbosis frutibus adnascitur, epithymi modo, nullaque radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodiens cirrhis, capillamentisve longissimis repit, inquit Matthiolus. Eius autem vberior esse solet proventus in segete linaria, crebriusque volutionibus lini fastigia scandit, vnde podagram lini officinæ appellitant.

Fuchsius non sine ratione credit, Cassitham primum radiculis niti, quæ tum arefcunt, quando cirrhi, seu capillamenta plâtam inuoluunt, à qua sugunt alimentum: proinde temperamentum mutat & qualitatem, pro varia plantarum, quibus innascitur, natura, putantq; multi, epithymum & cuscutam non differre, nisi quod hæc lino, illud thymo innascatur.

Differentia
inter cuscutam & epithymum.

Matthiolus tamen refragatur, & effigiem vtriusque non parum dissimilem tradit, nec non qualitates, etiam Galeni testimonio. *Epithymum* enim calefacit ordine tertio, & *cuscuta* tantum secundo, ita, vt verisimile sit epithymum suas vires à thymo, cuscutam à lino mutuari. Perperam igitur faciunt, qui podagram aliarum plantarum assument pro vero epithymo, aut cuscuta.

Vtrique nulla sunt folia, sed cirrhi tantum & velut tenues, ac subrubræ testudinum fides, quibus flores paruuli, quasi stellulæ albicantes dehiscunt, pusillo semine grauidati, quod syrui de cichorio laxatiui rhabbarbaro ingreditur compositiorem.

Vires.

Vim habet abstergerendi & roborandi.

Iecoris & lienis obstructiones tollit, vrinam mouet, i&tero succurrit, & affectibus ab humore bilioso & melancholico ortis prodest.

C A P. XXIII.

De quinque radicibus aperientibus, & primum de apio.

RADICES aperientes multæ sunt, quarum quinque cæteris dignitate quadam præferuntur, ex quibus tres hortenses sunt, *petroselinis*, *asparagi*, *feniculis*; aliaæ agrestes, quæ scilicet in locis incultis nascuntur, *apii* & *rufci*.

Apium autem Latinis, & *ἀπιον* Græcis multum inter se dissentiunt, vt & Persilium vulgo dictum, & petroselinum verum.

Nam apios ex Dioscor. *cap. 17. lib. 4.* folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis, radice exterius nigra, intus alba, pyri effigie, & corpus susque, deque mouet, licet non ita vehementer. Atque aliquando apios pro forma pyri, aliquando pro sapore fatuo aut vix perceptibili sumitur.

Apium vero sic vulgo dictum, seu Selinon, vel potius eleoselinum, vt Dioscorides *cap. 75. lib. 3.* nominat, apio satiuo, persilio, vulgo dicto, simile, sed grandius; Ad eadæque efficax, sed propter ingratum saporem & odorem, inter oleramina locum habet.

Nascitur in locis, vt plurimum incultis, vdis ac riguis, vnde Paludapium non improprie nominatur, & apium rusticum.

Calidum est secundo gradu, siccum tertio. [*Galen. lib. 8. simpl.*] menses & vrinas mouet: status quoque discutit, & magis semen, quam ipsa herba, valetq; ad araneorum morsus, ait Plinius. Radix vero sapissime vsurpatur ad diducendos meatus, & obstructiones liberandas, folia comesta pulmonibus conferre putantur.

C A P. XXIV.

De Petroselino.

QUOD veteres apium hortense, seu satiuum

Apium.

Apior.

Vires.

tiuum vocarunt, nos petroselinum nostras, ac vulgare persilium, hortis omnibus frequentissimum, & iusculis, ac cibis condiendis familiarissimum vocamus, quod non nisi in hortis lætum ac copiosum viret, in quibus ad gratiam, quam cibariis admixtum cōcedit, sedulo feritur; & in locis tam calidis, quam frigidis vberime prouenit, modo pinguibus, ad sitque iugis humor, cuius rigatu facile animetur; vnde nullum cœlum & solum respuit, modo cultum. Semen autem illius omnium tardissime germinat, nimirum quadragesimo die à satu, & nonnunquam quinquagesimo.

Folia fert coriandro similia, crispata, radices longas & capillatas, esui gratissimas, medicinæ vtilissimas.

Vires.

Dantur vtiliter calculosis, ictericis, & iis mulieribus, quibus statim menses non procedunt, nec non his, qui vrinæ difficultatibus laborant.

CAP. XXV.

De asparago.

Vnde asparago nomen.

ASPARAGI dicuntur sic, quod in virgultis asperis nascantur. Eorum enim scapi asperilunt, non læues, vel quia sua sponte sine satu profiliant; Ex arietis quippe tuis & defossis cornibus prodire viri grauisissimi scripserunt: Olerum tamen & aliarum plantarum recentissimi turiones, ac ténella germina, priusquam in folia explicentur, ex veterum placitis asparagi nuncupantur.

Corru-da.

Est vero asparagus vel syluestris, corru-da dictus; vel hortensis, seu satiuus; & vterque vulgaris notitiæ, inquit Dioscorides c. 152. lib. 2. multis ramis & foliolis longis, tenuibus & numerosis se arrigit, quæ instar sceniculi in capillamenta abeunt.

Hoc olus siccitate lætatur, & rigationem auerfatur frequentem, ingruente tamen Autumno, dum irrigantur, thyrsulos edunt teneriores & magis succulentos.

Vires.

Subsunt radices rotundæ & numerosæ, quæ vim habent aperiendi, meatus didu-

cendi, iecur & renes obstructionibus liberandi, felle suffulos sanandi, menses & vrinam mouendi.

CAP. XXVI.

De sceniculo.

FŒNICVLVM ad varios vsus totum celebratur: nam coma tenella acetariis mixta suauitatem addit; Semen cum *fenna* decoctum ab ea flatu & tormina excitari solita discutit, aliaque innumera, vel per se, vel aliis commixtum, beneficia præstat; Radices obstructionibus expediendis vni-ce commendantur.

Planta est ferulacei generis, hominis interdum proceritatem superans, caule geniculato: fungosa intus medulla, cortice exterius læui, & herbaceo, folio peucedani, tenui, longo, molli, capillaceo, grato odor, muscario rotundo, patulo, lato, sublateo, in orbem circinato, ex quo semen nudum, oblongum, ex pallido flauescens dependet: radice longa, crassa, alba, odorata.

Sunt vero duæ sceniculi species; prima Græcis dicitur *marathrum*, cuius adhuc duæ agnoscuntur differentiæ: vnum dulce est, in Italia frequentissimum: Alterum vulgare, cuius semen est acrius & minutius.

Marathrum.

Secunda species dicitur *erraticum*, seu *Hippomarathron*, à magnitudine sic appellatum, satiuo enim grandius ac procerius est, & in Mauritania nonnunquam duodecim cubitis a surgit, crassitudine quatuor palmorum, semine miliaceo, radice alba & odorata.

Fœniculum calefacit tantum gradu secundo, aut in principio tertii.

Vires.

Contra serpentum ictus in vino potum confert, menses & vrinas mouet, lac generat, suffulis medetur.

Hippomarathrum vero ad omnia sceniculo efficacius: Potenter enim menses pellit & vrinas, calculos euicit, regium morbum purgat, & contra serpentum morsus nihil æque conducit.

X

Elapho-

Elaphoboscum.

Elaphoboscum nonnulli inter fœniculorum genera recentent, quod ei fœniculaceus sit caulis, vt & muscarius, folia tamen valde dissimilia, vt & color, odor, sapor, virtus & facies. A quibusdam ocellus ceruæ, ab aliis gratia Dei vocatur.

C A P. XXVII.

De Rusco.

Ruscus, & Officinis Bruscus, videtur esse myrthacantha, seu ruscus syluestris: Exurgit enim facie & foliis myrtheis, sed rigidioribus, durioribus, mucronatis & inodoris. Virgultis adhærescunt bacæ prærubræ, magnitudine ceraforum, quibus nuclei bini, terniue includuntur oslei, ac tritura vix puluerabiles.

Hypoglossum.

Huic affinis est alia planta, *Hypoglossum*, & *laurus Alexandrina* dicta, sed folia gerit molliora & maiora, è quorum media ac superna parte foliola, velut ligula supernascuntur.

Rives.

In asperis & incultis locis ruscus nascitur; cuiusq; radicis decoctio menstrua ciet, calculos arterit & pellit, stranguriæ medetur & ictero.

C A P. XXVIII.

De quatuor seminibus frigidis maioribus.

QUATUOR semina frigida maiora sunt semina *cucurbita*, *cucumeris*, *melonu* & *citrulli*: sub quibus alii fructus multi oleracei comprehenduntur, ab antiquis nomine *oixus* designati. Est vero inter eos affinitas tanta, vt fere sit indistincta & indeterminata cuiusque nomenclatura: Nam multi sub cucumeribus melones & pepones complectuntur; Sub cucurbitis citrullus & melopepones.

Cucurbitarum varietates.

Singulorum autem multæ sunt varietates, cultura præsertim & mangonio sic effictæ. Nam cucurbitarum differentie quatuor notantur, maior, minor, seu lagenaria, anguina, seu oblonga & indica, præter *colocynthida*, quæ *cucurbita syluestris* nuncupatur.

Cucumer vero aut syluestris est, & nuncupatur *aspinus*, ex cuius succo conficitur *elaterium*; aut satius, cuius multæ quoq; differentie comperiuntur: Alii enim longifunt, recti & flauescetes; Alii breuiiores, virides & incurui; Nonnulli compressi, lati, rotundi; Alii clypeiformes, & vulgo pepones nominantur.

Cucumers.

Melones Galli sæpe vocant, quos Itali *Melones*. pepones, Dioscorides Melo pepones, & antiquorum nonnulli cucumeres domesticos: sed vitata nominum confusione, præstat eos fructus è Sicya fatiua prouenientes, (sic enim vocatam plantã, ex qua melones leguntur, obseruauimus) & instar mali citionii, aut pomorum, redolentium fragrantis, melones, quasi fructus pomosos nominare; quorum, vt prædictorum multæ varietates notantur: Alii enim propter odoris & saporis suauitatem dicuntur *Moschellini*, alii *sacharini*; Alii à solo & regione, vbi nascuntur, aliam habent denominationem.

Citrullis.

Citrulli magnitudine dictos omnes fructus superant, locupletantque hortos rusticorum: quorum etiam permultæ traduntur varietates, tam in colore & figura, quam in magnitudine atque etiam sapore. Nonnulli enim breuiiores sunt, alii longiores; Alii plani, alii rotundi, & velut fulcati; Alii ex rubro & viridi flauescetes, qui dulcedine cæteris præstant.

Vt autem quatuor hæc plantæ effigie sunt valde affines, sic & viribus, & semina ex illis collecta pro quatuor seminibus frigidis seruantur maioribus, quorum frequentissimus est in Medicina vsus.

C A P. XXIX.

De quatuor seminibus frigidis minoribus, & primum de Lactuca, & eius semine.

LACTUCA à lactei succi, quem fundit, dum abrupitur, vbertate, dicta primas inter olera tenet: vt enim gratissima est in acetariis & iusculis, sic in medicis vibus sa-

Lactuca unde dicitur.

Vires.

bus salutaris. Nam præter quod sanguinem generat satis laudabilem, feruorem etiam sanguinis & viscerum extinguit, somnum conciliat, & hefticis prodest, ex Galeno, cap. 40. libr. 2. de aliment. & cap. 13. lib. de Maraf. estque familiare medicamentum alimentosum, iuuenibus & biliosis naturis tutissimum.

Toto anno feri potest, & si terram pinguem, probe subactam & soli expositam nacta fuerit, late vires, & in latum lese diffundit. Dum adhuc tenella est, si euellatur & alio fundo probe stercorato plantetur, pluribus foliis in globum conuolutis extuberat, & capitata vulgo pomata euadit.

Lactuca pomata.
Differentia.

Lactuca autem vt nullum olus præstantius, sic notius nullū, nec frequentius, cuius tres præcipue varietates in hortis videntur. *Rugosa* & vulgaris non capitata; *Sessilis*, seu pomata ac capitata, & Romano nigro semine, & *Scariola folio*. Addunt nonnulli alias duas, *Cecilianam* & *Cypriam*, seu *Gracam*: Præter quas in locis incultis alia nascitur, quæ à lacte & semine potius, quam effigie, lactuca dicitur, à Galeno *Thridacine*. Nonnulli à colorum varietate varias enumerant, albas, rubentes, nigras, purpureas.

Vires.

Omnis autem lactuca, vt & semen eius refrigerat, & somnum conciliat. Eoque remedio feliciter vsus est Galenus ad vigilias immoderatas, quæ illi acciderant ob studia longiora & raro intermissa.

Semen vero, quod inter refrigerantia minora sumitur, ad multa vsurpatur: valet enim ad gonorrhœam virulentam, ad vrinæ ardorem, ad humectandum, refrigerandum, leniendum, sitim extinguendam, & somnum conciliandum.

CAP. XXX.

De portulaca, eiusque semine.

PORTULACA semen etiam numeratur inter semina refrigerantia minora. Est vero portulaca vna ex hortensibus, quæ omnium maxime in iusculis & acetariis expetitur, sæpeque pauperum & diuitum

mensas inchoat, & apud multos aceto & sale condita ad hyemem integram feruatur.

Duo autem portulacæ discrimina traduntur: Est enim vna syluestris, quæ passim in vineis multis sponte nascitur, multisque furculis in terram reptantibus, ex viridi rubentibus luxuriat. Altera domestica seu hortensis, quæ studiosissime excolitur. Folia emittit ampliora, magis carnosæ & succulenta: furculos magis erectos & minus duos. Vtriusque effigies parum dissimilis, sed vires aliquantum variæ. Satiuum enim refrigerare omnes asserunt, syluestrem calefacere nonnulli contendunt.

Alterutrius folia tusa & clauis pedum adhibita secure medentur; Ignibus sacris etiam auxiliantur: capitis dolores in solatu contractos, cum oleo rosaceo sedat. Commaducata dentes mobiles firmat, oris & tonsillarum vlcera sanat.

Est & portulaca quædam marina & aquatica, sed istarum nulla medicamentorum compositiones in Officina nostra descriptas ingreditur.

CAP. XXXI.

De aliis seminibus frigidis minoribus, ac obiter de cichoraceis.

DVO alia semina frigida minora desumuntur ex cichoraceis, ad quæ stirpes multe referuntur: vt *Chondrilla*, *Hieracia*, *Sonchi*, *Scariola*, *lactuca syluestres* & *intyba* *omnia*: sed cum absolute cichorium ponitur, semper erraticum & syluestre intelligendum est, cuius scilicet frequentior est in medicina vsus: estque genus ad alias intybaeorum, tam satiuorum, quam sylstrium differentias.

Satiuum autem cichoriū, seu intybum, Græcis dici solet *seris*, quia feritur; cuius duæ sunt species, vnum latifolium, quod à nonnullis *endiuia hortensis*; alterū angustifolium, quod *seris*, seu *Seriola* & *Scariola*, & Syluio *intybus* dicitur. Vtramque intubolanum, *Intybum Seris*, *Scariola*, *Endiuia*

hortensis.
Intybo-
chanum.

chanum, quasi cichorium olus vocat Galenus, quod inter olera tam ad altera iufcula, quam acetaria conficienda reponatur.

Taraxacū.
Dens leonis.
Hedipnois.

Ad fylueſtre refertur *taraxacum*, ſeu *cichorium luteum*, *Dens leonis*, & *Hedipnois*, quaſi ſomnum concilians dictum. A Rondeletio *Chondrilla* Dioſcoridis nuncupatur. A quibuſdam *capus monachi*, ab aliis *vrinaria* quoque dicitur.

Cicerbita.

Cicerbita, ſeu *Sonchus*, Gallice *laiteron*, quod eius ſit lacteus ſuccus, dicta, ex endiuarum familia eſt, paſſim que in locis cultis & incultis prouenit, eiusque tres differentia à Dioſcoride ſtatuuntur, aſpera, læuis, & arboreſcens. Prima *roſtrum porci* à multis nūcupatur. Cluſius agnouit quinque inter ſe diſcrepantes, duas vulgares, læuem & læuiorem, duas Auſtriacas læuem & læuiorem, & Pannonicam.

Roſtrum porci.

Chondrilla.

Ad fylueſtre quoque cichorium referuntur omnes *Chondrilla* ſpecies, quas alii duas tantum, alii quatuor agnoſcunt, præter zacintham, ſeu cichorium verracarium, & perdicum, ſeu perdition, quod nonnulli *chondrillam marinam*, alii *bulboſam* nominant. Sicque in vniuerſum *chondrillarum* erunt ſex varietates, quæ magis viribus, quam facie cichoraceis reſpondent.

Hieracia.

Quod ſi ex qualitatum affinitate conforme genus inferre liceat, hieracia inter cichoreacia, aut vt alii volunt, inter ſonchos, cum quibus magnam habent ſimilitudinem, reponere nihil vetat. Sunt vero hieraciorum varietates multæ, nempe maius, latifolium, anguſtifolium præmorſa radice, longius radicatam, villoſum, montanum, folio hedipnoidis, foliis & facie *Chondrilla*, & Narbonenſe falcatum. De quibus conſule recentiores rei herbariæ ſcriptores.

Cichorij varia nomina.

Cichorii autem varia nomina, vt ad inſtitutum redeam, cichoraceis obſcuritatē attrulerunt. Genus enim pro ſpecie, ſpecies pro genere, & vna ſpecies pro altera ſæpe ponitur, & eodē nomine deſignatur. Nam cichorio ſæpe hæc nomina dantur, *Am-*

bubeia, *Picris*, *Intybum*, *Seris*, *Endiuia*, *Scariola*, *Scariola*, *Intybolochanum*; atque omnes hieracii, cicerbitæ, ſeu ſonchi, *chondrilla* & lactuæ fylueſtris ſpecies cichorii nomine ſæpius donantur.

Lactuca fylueſtris partim affinis eſt cichoraceorum generi, folia enim ſcariolæ *hortenſis* gerit, & partim naturæ papauerum, cum opii odorem vtrunque eructet ſoporiferum & viroſum.

Semina autem cichorii fylueſtris & endiuie ſumuntur pro ſeminibus frigidis minoribus, quorum qualitates appellatio ſatis indicat.

Lactuca fylueſtris.

Semina frigida minor.

C A P. XXXII.

De ſeminibus quatuor calidis maioribus, & primum de anifo.

SEMINA quatuor calida maiora deſumuntur ex *anifo*, *ſceniculo*, *cumino* & *caruo*. Quid ſit ſceniculum, ſupra diximus, quid anifum, ipſæ etiam mulierculæ dicere queunt, cum eius ſemine ſæpius vtantur ſacharo inerullato. Et quæ inter eas opere piſtorio delectantur, panificii quoddam genus conficiunt (biſcoctum nominant) cui ſemen anifi permilcent, quod odorem, ſaporemque conciliat pergratum. Idipſum multis adhuc condimentis addiunt ad gratiam maiorem. Oris enim halitum commendat, vrinam ciet, hydropticis prodeſt, & nullum ex oleraceis ſeminibus ventriculo magis amicum; *Dioſcorid.* *Vires.* *cap. 63. lib. 3.* Calefacit & ſiccit ordine tertio ex Galeno, *lib. 5. ſimpl.* guſtus tamen nondum percepit tantum caloris exceſſum. Latinis & Græcis *anifum* vocatur, eſtque nomen ſeminiſ & plante, quam à nonnullis *anicetum* vocari comperio.

Planta nec apio ſimilis eſt, vt ſcribit Fuchſius, nec etiam ſceniculo, vt aſſeruit Ruellius, ſed inter vtramque media. folia enim nec ita lata, vt apio, nec ita tenuia & capillacea, vt ſceniculo. Sed cum vulgaris ſit no-

Anicetum.

fit notitia, in describenda illius historia non diutius immorabor.

Carminatiua vnde dicta.
Non est tamen prætereundum, illa semina calida & Pharmacopœis Carminatiua, hoc est, status discutitiua, vt interpretatur, vocitari, etymo non satis noto, nisi forsân à verbo Græco *καταριζω*, id est, discerpo & in minutas partes diuido, vel potius à carmino, id est, pectore, vnde apud Arabes *Carmos* ad capillos veneris refertur, & carminare est pilos seu lanam pectere, idque non affatim, sed paulatim, perinde ac status sensum discutuntur. Non tamen mihi satis constat vera carminatiui vox & origo, licet vsu iamdiu admissio comprobetur.

CAP. XXXIII.

Decumino.

CYMINVM, seu Cuminum, & seminis, & plantæ cuiusdam sceniculo similis nomen est; cuius duo genera perhibentur, vnum satiuum, ac domesticum, aliud syluestre. Satiuum regium Hippocrati dictum, morbis mulierum multis ab eodem commendatissimum à Dioscoride Æthiopicum, à quibusdam Ægyptium & Asiaticum nuncupatur.

Id fere vnicaule, raro cubitale, sæpe pedem tantum modo altum, interdumq; humilius, frequentibus ramulis brachiatum: folia in tenues particulas secantur ad fœniculum accedentia, sed breuiora, minoraque: In virgularum fastigiis exeruntur umbellæ, primum flosculis ornata, postea seminibus onusta, nudis, angustis & canaliculatis: Radix subest aliquantum tenuis & odora, quæ seminibus maturis tabescit. Seritur & vberè provenit in Hispania, Italia, & quibusdam Gallia regionibus calidis, modo semen in pingue solum iniicitur. Inter olera maxime fructicat, atque eo magis, si cum probris & maledictis feratur, vt idiotæ putant, quos irridendos magis, quam probandos puto.

Cuminum Syluestre cuminum gingidii folia pro-

fert, cauliculos exiles, scandicis seu pectinis veneri ritu: in cacumine capitula quina aut sena, rotunda, villosa, in quibus semen est acetosum. *Dioscor. cap. 60. lib. 3.*

Est alterum satiuo valde simile, quod à floribus singulis cornicula promit in sublime exerta, in quibus semen est melanchio simile, ait Dioscor. hocque videtur ea esse planta, quam Officinæ pedem alaudæ & consolidam regiam dicunt.

Cuminum calefacit & siccatur tertio recessu attenuat, digerit, resoluit: Sumptum & adhibitum status discutit, frigidus humores incidit, tumores pituitosos dissipat, venenis aduersatur: contra colicum dolorem & Tympaniam prospere vsurpatur.

CAP. XXXIV.

De caro.

TOTVS aromatariorum chorus Caron, siue Careum, vno consensu Carui vocitat, Athenæus Pastinacam maiorem, cui viribus & vultu apprime respondet. Caule assurgit cubitali, & sæpe altiore, quadrangulari, geniculis quibusdã intercepto, intus cauo, foliis pastinacæ agrestis, vel dauci nigri, quem vulgus carottam nominat. Radix ei carnosâ, gracilis tamen, oblonga, candida, interdum flauescens, sapore pastinacæ. Semen fœniculi modo in sureulorum summitatibus multum, subnigricans & angulosum. Ab Arabibus vocatur Cardumeni, quod pro Cardamomo vsurpat Syluius, sed eum deceptum credunt Arabicæ linguæ peritiores.

Caruum tertio quodam modo recessu calefacit & siccatur, vnam mouet, menstrua pellit, status discutit, stomachum roborat, coctionem iuvat, vtiliter miscetur antidotis, & anisi vicem gerit. Eius radix cocta, pastinacæ modo manditur ex Dioscoride *cap. 66. lib. 3.*

CAP. XXXV.

De aliis quatuor seminibus calidis minoribus, & primum de Ammi.

AMMI Cumino tam affine est, vt quod

X 3 in

Consolidam regiam.
Vires.

Vires.

in Æthiopia nascitur, pro Cumino habetur. Semen notum est, inquit Dioscorides, & minutulum, multoque minus cumino. Quod videtur indicare ipsius appellatio; *ἄμμι*, siquidem perpusillum & quasi arenaceum semen portendit; qua voce & tota planta designatur.

Duplici autem discrimine Ammi notatur: Vnum dicitur *Æthiopicum*, quod maius est & vulgare, foliisque constat latioribus.

Alterum minus, *tenuifolium*, nec adeo frequens. Prius caule sese erigit herbaceo, rotundoque, surculis multis & exiguis; folio oblongo, angusto, pluribus incisuris in ambitu diuiso; mucarto aneti proximo, paruulis florib. coronato, seminulis multis origanum spirantibus, cum acrimonia amaricantibus referto.

Ammi minori culmus brevis est, multis ramulis diremptus, folia oblonga, capillacea, sursum versus magis attenuata; flores vt priori, paruuli, albi, in umbellas coacti: semen oblongum, paruulum, & acre. A quibusdam pro Sifone usurpatur: nã cum Sifon, seu Sinon, secundum Dioscor. semen sit exiguum, in Syria natum, apio simile, nigrum, feruens, oblongum, ac ammi paruo simile, pro eo si non sumi, certe substitui potest.

Vires.

Ammi gustu acre ac subamarum est; incidit, tenuat, calefacit, secat, & digerit: vrinam & menses mouet; in flationes & tormina discutit.

Creduntur mulieres, facilius concipere, si post coitum ammi halitum odorentur.

C A P. XXXVI.

De amomo.

NON modo inter exoticas stirpes, sed prorsus incognitas, Amomum numeratur: Nullus enim antiquorum illius effigiem, aut accuratam descriptionem dedit; & inter recentiores Clusius rei herbariæ studiosissimus, & amomi perquirendi dignoscendique avidissimus triplicem quidem illius iconem exhibuit, sed vix proba-

bili coniectura sciri potest, quænam illarum amomo vero respondeat: forsã nulla. Priorico, vt ipse scribit, est ramuli cuiusdam arboris odore & suauitate ei affinis, quæ caryophillos gerit, fructibus tamen & foliis rotundioribus & minoribus. Secunda surculos Tithymali parali non male refert. Tertia ramum breuem, granis cardamomo vtunque similibus racematim onustum refert. Verum vt fatetur vir nobilis, difficile est statuere, quid sit verum amomum.

Ipsius quidem viribus, à Dioscoride, recensitis, optime respondet minutulum quoddam semen & oblongum, aromaticum, gustu suaue & calefactorium, quod in officinis seruatur. *Amomum Creticum* nuncupatum; verum ex quam planta natum, non dicitur. Hoc vt & alia multa simplicia

Amomum Dioscoridei.

rara in Pharmacopolio Pasch. Bazoini, viri pietate & doctrina probatissimi sæpe vidi & gustavi, maxime vero amomum vulgare, quod verum si minime teneatur, illius tamen optimum est succedaneum, non Amomum Plinii fulgoris impatientissimum, quod Lucetia in vasis figulinis alitur, surculis rectis, copiosis, viridi cortice vestitis, foliis myrtheis, sed longioribus, floribus candidis, stellatis, quos sequuntur fructus alkekengi, modo teretes, crassi, ex rubro flauescentes, multo succo & semine turgidi. Galenus Amomo substituit acorum, licet illius nomenclatura Cardamomo magis cognatum portendat.

Amomum Creticum.

Amomum Plinii.

Vim habet amomum calefaciendi, astringendi, & exsiccandi. Eius decoctum iecori & renibus conuenit, atque eos iuuat, quos scorpius percussit.

Vires.

C A P. XXXVII.

De dauco.

DAUCUS tres sub se nominis eiusdem plantas differetes complectitur. Prima generis nomen retinens, absolute dicitur *daucus*, qui de Cretico intelligendus est; quique secundum Dioscoridem foliis

sceni-

feniculo similis est, caule dodentrali, umbella coriandri, flore albo, semine oblongo vt cumini, languine quadam albescente hirsuto, suaui odoris in mandendo, cuius potissimum celebratur vsus in *syrupo de Arthemissa*; aliis quoque medicamentis multis vtiliter permiscetur.

Daucus hic non in sola Creta fruticat, sed in multis aliis regionibus, vt in Germania & Italia; & qui nunc emittitur Venetiis, solum nomine tenus Cretensis est; nã ex alpebus & Genuensium tractu adfertur, nec tamen Cretico vlla in re cedit.

2. Secunda dauci differentia apio similis est, sed acrimoniam quandam habet, halitum maiorem, saporemque feruidiorem.

3. Tertia foliis est coriandri, floribus albis, coma & semine anethi, sed oblongiore & acri. Aliæ quædam stirpes daucis affines, pro daucis nonnunquam habentur: Sic Carotta à Theophrasto daucus appellatur; sic & pastinaca sylvestris & Caucalis illius nomenclationem sæpe mutantur.

Vires. Dauci semen medicis vsibus frequentissimum calefacit, siccit, aperit, incidit, vrinam & menstrua mouet, & status discutit.

De apio, cuius semen numeratur inter calida minora, *superius* egimus.

C A P. XXXVIII.

De eximis aliquot floribus, ex quibus aqua & olea trahuntur efficacissima, & primum de Rosis.

Rosarum varietates. ROSA vix potest non esse omnibus nota, cum mire sit ferax, & in dumetis ac sepibus sponte nascatur. Eius duo constituuntur genera, sylvestris vna, quæ *Cynorrhodon*, seu *rosa canina* vocatur, & altera hortensis, quæ absolute rosa dicitur. Cuius multæ sunt differentia, rubra, alba, pallida, seu ex albo rufescens, incarnata, lutea, cœrulea, quæ in multis Italiæ locis nascitur, & moschata, quæ omnium vltima, nempe autumno floret.

Ex his mangonio & arte immutatis, multæ videntur aliæ varietates suboriri, sed trium præsertim vsus in medicina expetitur, albarum, rubrarum, pallidarum. Ex albis aquæ distillantur: Ex rubris, mel rosarum, conferua, oleum rosaceum, & tyrrupus de rosis siccis parantur: Ex pallidis syrupus rosarum laxatiuus.

In rosis multæ partes distinguuntur, flos, *Rosarum partes.* vnguis, capillamenta, granula, flosculi, calix, semen, lanugo. Flosculos capillamentis appensos, *Antheram* male nonnulli vocant, *Anthera quid.* cum Anthera non sit medicamentum simplex, sed compositum, & ad oris affectus vsurpatum, vt constat ex *Actuarii cap. 7. lib. 6. meth. med. Celsi cap. 11. lib. 6.* Oribasio & Marcello.

Vires. Rosæ autem non omnes eandem habent facultatem: laxant enim pallidæ, astringunt rubræ, roborant ambæ, vt & albæ communes & moschatæ: nam suauius omnium odor partes eas, quæ principatû tenent, vt & spiritus omnes, maxime vitales & animales recreat & reficit.

C A P. XXXIX.

De nymphaea.

Nymphaea. NYMPHEA, quam à Nymphæzelotypia stimulo erga Herculem, mortua natam Poetæ fabulantur, inter plantas aquarum alumna maxime ad medicos vsus commendatur. Eius duæ in officinis *Species.* agnoscentur differentia; vna maior, quæ flores gerit candidos; altera minor, quæ luteos. Vtræque nascitur in stagnantibus aquis & plaudibus.

Maior folia fert ampla, orbiculata, herbacea, caules graciles, longos, læues, & rotundos; flores candidos, lilio candore & magnitudine similes, in medio quid croceum continent; radicem nigram, nodosam, longamque. A quibusdam *lilium aquaticum* vocatur, ab aliis *nenuphar*, à nonnullis *heraclea*.

Minor è limoso & aquoso etiam fundo prodit, iunceis pediculis, triû sæpe cubitorum,

rum, quibus adnascitur flos luteus ac nitens, rosæ similitudine. Radix subest alba, nodosa, aspera, subdulcis.

Vires.

Nymphaea insigniter refrigerat, Venenis in omnia compefcit, semen immodice fluens retinet, id ipsum extinguit potum & illitum, somnum conciliat, gonorrhœæ multum prodest, & Venerem in totum adimit, si diutius sumatur eius decoctum vel conferua, aut syrupus ex floribus paratus.

C A P. XL.

De lilio.

LILIVM à Græcorum nonnullis *κεϊβον*, Labaliis, qui ex lunonis lacte natum credunt, *Iunonia rosæ* dictum, in coronamentis rosæ proximum est: Illius enim candor eximius, odor suavissimus, & elegantia formæ nobilitatem illustant.

Planta est bulbosa, fecundissima, quæ ex vna radice quinquagenos sæpe profert, & alie bulbos. Simplici caule sæpius assurgit bicubitali, & interdum tricubitali, comoso, foliis Satyrii, sed longioribus, foris striatis, ex herbaceo nitentibus, vt coronæ Imperiali, dictæ, quæ liliū quoddam est: flore calathi effigie, resupinis per ambitū labris ex calicis fundo emicantib. aliquot apicibus, & velut staminibus luteis in extremitate tuberosis.

Flos ille patulus, latus & elegantissimus pedunculo tenui, languidoque adhærescens, hic vero surculo crasso & rigido, foliis vndiquaque cincto, qui circa finem æstatis marcescit, & adueniente autumno radices eius denuo pullulascunt.

Species.

Sunt autem liliorum genera multa; nā præter candidum & commune, quod sic absolute dicitur, aliud est candidum Byzantinum, à loco, vbi nascitur, non nihil discriminis muruatum; aliud cruentum quoddam luteum; aliud puniceum. Est & paruulum quoddam conuallium, seu liliū vernum dictum. Est & magnum liliū Persicum, vulgo *corona Imperialis*, *Tusai* Barbaris nominatum: quibus adiungun-

tur *hemerocallis Chalcædonica*, *Byzantina* & *martaga* multa, de quibus omnibus agere nostri non est nunc instituti.

Radix lili candidi malactica est & anodyna, & vsus plurimi ad enematum decocta, & cataplasmata emollientia, & pus mouentia conficienda. Ex floribus infusus paratur oleum ad eisdem vsus commendatum. Ex iisdem adhuc destillatis habetur aqua ad facies mulierum erugandas, & niueo candore illustrandas summe expetita.

C A P. XLI.

De croco.

IN ordinem florum eximiorum referimus plantæ cuiusdam bulbosæ florem, aureo cruore nitentem, quem Medici *Crocum*, Galli Mauritanorum idioma secuti *Safranum* nominant. Est autem bulbosa stirps, viuax & carnosæ, folio angusto & gramineo, flore hermodactyli prætensis, purpureo & cruore aureo nitentibus filamentis, odoris intensi cum quadam acutie. Iuxta fontes & semitas læte fructicat, gaudetque calcari & atteri pedibus, pereundoque, inquit, melius prouenit.

In *Coryeo* tamen *Cilicia* monte omnium præstantissimus nascitur. Frangantius enim spirat, & colore plus aureo est. Vere virescit, tota æstate sese in latum diducit, autumno flores leguntur, qui non tantum in medicos & culinarios trahuntur vsus, sed alios quoque multos, in quibus aureus color desideratur.

Est vero crocus vel domesticus, cuius *Species*. Dioscorides multas enumerat species; vel syluestris, cuius Dodonæus adhuc plures describit, quas omnes breuitatis causa desero.

Calefacit ordine secundo, primo siccat: eiusque moderatus vsus cerebro prodest, sensus vegetiores reddit, somnum & torporem excitat, cor recreando lætitiā gignit, humores ad coctionē perducit, multisque commodis beat illum, qui eo ipso prudentia-

Vires.

Crocus præstantissimus vbi nascitur

Vires.

prudenter uti scit. Ex eo parat oleum Mel. quod emplastri confectioem de ranis ingreditur. Ad alias quoque compositiones accedit, ut syrupum regis Saboris, & emplastr. Oxycroceum, quibus non modo colorē, sed etiā vires largitur eximias.

SECTIO II.
DE SIMPLICI-
BUS PURGAN-
TIBUS.

PRÆFATIO.

Absoluta libri huius prima sectione, in qua vulgaria quedam simplicia, que velut preparantia sunt, & passim in medicina facienda, medicamentis que componendis occurrunt, breuiter, perspicue tamen explicauimus. Secundam nunc aggredimur, in qua multa cathartica, seu humores aluum subducendo purgantia describuntur, qua aliquando vel per se sola exhibentur, vel aliis compositionibus in Officina nostra descriptis permiscentur. Ea autem magna ex parte peregrina sunt, & à regionibus barbaris mutuata, qua ob id non nisi arida, aut saccharo condita, ut siliqua Cassia teneriores, ad nos deuehuntur. Eorum tamen ad nos aliquando semen delatum, & in solopingu, aprico, & soli exposito satum, germinat. Sed ob huius rigiditatem planta hinc nata raro adolefcit, aut adulta sobolefcit, & vix unquam primigeniam retinet naturam. Medica igitur ditionis augenda, & salcius hominum sanitatis conseruanda gratia, ab Indis & Arabibus multa mutuamur simplicia, quibus presentissima morbis infinitis auxilia adferimus. Non tamen est adeo nostra ingrata tellus, quin optima quoque purgantia liberali manu suggerat, ut
ex hac sectione demonstramus.

CAP. I.

De Rhabarbaro.

ATATIS præteritæ multi Rhapsonticum & Rhabarbarum idem esse putarunt, nec centaurium maius & Rhapsonticum inter se dissentire: sicque de diuersis tribus plantis vnicam effecerunt. Rhabarbarum autem nostrum vulgare, non esse Rhapsonticum, manifeste conuincit eius descriptio, à Dioscoride tradita; ut neque etiam Rhapsonticum ipsum esse centaurium maius, author ipse docet, qui diuersis capitibus de utroque agit, diuersamque faciem & virtutem agnoscit.

Est vero Rhabarbarum vulgare sic dictum, quod sit insignis radix populi Barbari, seu Indici, vel provincie cuiusdam Barbaræ dictæ, ut Troglodytice: forsan & à Rhasuuii Ponti nomē habet, ut de Rhapsontico probabiliratione scribitur. Sed cum Rhas peregrino idiomate radicē designet, antonomasia quadam rhabarbarum, seu Rhas, quasi optima radix, ab Arabibus Raued, à Chinesibus Rauam, apud quos frequentissima est, optimaque sæpius sine additione denotatur.

Maxime autem laudatur Rheum, quod ex Sinarum regione, vbi duntaxat vberissime, ac fere sponte prouenit, adfertur in Indiam, in Ormus, in Persiam, Arabiam, & Alexandriam: ex quibus regionibus, dum ad nos postea aduehitur, Indicum, Arabicum, Antiochenum, Turcicum quoque nuncupatur.

Est vero rhabarbarum Hippolapathi rotundi ac nostratis facie admodum simile. Radix est crassissima, rotunda, colore exterius subnigro ac rufescente, & interius ex rubro flauescente, & adnucis moschatæ colorem internum accedente: & præterea cum maceratur, vel masticator, croceo inficit colore.

Medicamentum est cholagogum, benignum, ac iecoris & ventriculi roboratiuum: Affectui dysenterico, cholericō, &

Rhabarbarum nostrum vulgare non esse rhapsonticum, nec hoc censauerunt maius. Rhabarbarum unde dictum.

Rhabarbarum optimum ubi nascatur.

Descriptio.

Vires.

X
aliis